

PÁSZTOR ENIKŐ

A rituálék szerepének felerősödése napjainkban – „Morgenkreis”, a reggeli rituálé az óvodákban és a bölcsődékben

A tudományos világ figyelme egy ideje újra a rituálékra fókuszál. A világban tapasztalható óriási átláthatatlanság, a családok és egyéb közösségek széthullása az, ami többek között a rituálék újrafelfedezését eredményezte. A rituálé az életünk része. Nélkülözhetetlen a vallásban, a politikában, a gazdaságban, a tudományos életben, de a családban éppúgy, mint az óvodában vagy az iskolában. Közösséget, szociális kapcsolatokat, közös vonásokat teremt, segít értelmezni és rendezni az emberi viszonyokat. A rituáléknak különösen fontos szerepük van a gyermekek nevelésében. Az óvodákban és bölcsődékben a közösen átélt rituális események pozitív hatását ma már senki nem vitatja. A nyitó „Morgenkreis”, valamint a záró rituálék segítségével a kisgyermek megtanulnak tájékozódni az időben, miközben erősödik bennük az összetartozás érzése is.

1. Bevezető gondolatok

A '80-as évek legvégén, amikor a gyakorlati időmet töltöttem főiskolásként egy német nemzeti óvodai csoportban, a hazai nevelési és oktatási intézményekben már láthatóak voltak a leginkább a szabadelvű nevelést preferáló korszakváltás előjelei. Ez legfőképpen abban mutatkozott meg, hogy a gyermekek számára nem volt kötelező részt venni a foglalkozásokon. Elmaradoztak azok az elemek, amelyek korábban keretet adtak egy-egy napnak. Az egyéni szabadság korlátozását látták a közösen átélt rituális cselekedetekben, éppen ezért jó időre száműzték azokat a gyakorlatból. Ez akkoriban világjelenség volt. Ma azonban már láthatjuk, milyen veszélyei vannak mindennek.

Az eredeti szakmámat csak egy hosszas kitérő után, a gazdasági pályáról való visszakanyarodásomat követően kezdtem el gyakorolni. A visszatalálásnak több oka is van. A harmincas éveim végére értem pedagógussá, addigi munkáim, folytonos tanulmányaim színesítették egyéniségemet, szélesítették látókörömet, gyarapították tudásomat, de nem nyújtották számomra a munka élvezetét. Másrészt pedig a 21. század elejére soha nem tapasztalt mértékben megnőtt a kisgyermekkorai nyelvtanulás iránti igény, felerősödni látszódtak azok a vélemények, miszerint az idegen nyelvet minél fiatalabb korban, lehetőleg óvodáskorban, vagy még előbb érdemes elkezdni. Saját gyermekeim és az ő kis barátaik németül tanítása közben fedeztem fel az ebben rejlő szakmai lehetőségeket és kihívásokat, melyek további tanulmányok folytatására ösztönöztek. Évek óta egy magántanodában oktatom a legkisebbeket. A visszatérésemet megelőzően a hazai, jól hasznosítható módszertani kiadványok hiányában tanulmányozni kezdtem az osztrák és a német óvodai és bölcsődei élet mindennapos gyakor-

latait. Erre ma már az internet segítségével bárkinek lehetősége van, de nekem, soproniként Ausztria közelsége miatt, személyes átélésre, megtapasztalásra is módomban volt. Ekkor fedeztem fel, hogy kezdenek visszaszivárogni az óvodákba és a bölcsődékbe a régi, jól bevált rituális elemek. Így találtam rá az általam is már minden reggel alkalmazott „*Morgenkreis*”-re, amikor egy nagy kört alkotva párnákon ülünk a szőnyegen a gyerekekkel, üdvözljük egymást, együtt énekelünk, beszélgetünk, indítjuk közösen a napot. Egyre több olyan kép kerül fel a világhálóra, amelyek ezeknek a közösen átélt rituális eseményeknek a pozitív hatásairól tanúskodnak. Ez engem mindenképpen arról győzött meg, hogy a rituáléknak különösen fontos szerepük van a gyermekek nevelésében.

2. A személyes rítusok és a közösségi rituálék értelmezése

A tudományos világ figyelme egy ideje újra a rituáléokra fókuszál. Egyre gyakrabban hallani a személyes rítusokról, amelyek a mindennapjainkat alakítják, de ugyanakkor sok szó esik a közösségi rituálékról is, amelyek a családok, az óvodai, iskolai, majd a munkahelyi életet határozzák meg. A világban tapasztalható óriási átláthatatlanság, nagy káosz, a családok és egyéb közösségek széthullása az, ami többek között a rituálék újrafelfedezését eredményezte. Anselm Grün bencés szerzetes idézi az *Ünnepek és szokások, amelyek megszépítik életünket* című könyvében Heiko Ernst gondolatait, miszerint a rituálékban „egy időre megnyugszik a világ, és benne mi is” (Grün 2008, 14). Otthonra találunk. Azt az érzést erősítik bennünk, hogy otthon vagyunk. Amennyiben a rituálékban sokáig az egyéni szabadság korlátozását látták, úgy ma sokkal inkább azok a hangok erősödnek fel, amelyek a rituálék az egyéni és társadalmi élet kialakításában meghatározó szerepét hangsúlyozzák. Mintegy kompenzálják a rend és a biztonság, a közösség elvesztését. A rendet pedig rituálisan lehet fenntartani, és reprodukálni kell a hétköznapiak rendetlensége ellenében. A rendet a rítusok teremtik meg. A rend alatt az élet rendjét kell értenünk, ami tulajdonképpen maga a világrend, amelynek két részét különböztetjük meg: a hétköznapit és az ünnepit. Ez utóbbi a ceremoniális kommunikációban közvetített „*kulturális emlékezet*” (Assmann 1992, 141).

A rituálét sokan sokféleképpen értelmezik. Nem létezik általánosan elfogadott elmélete. A különböző tudományokban ugyanis nagyon eltérőek a pozíciói. Nem véletlen ez, hiszen mindez abból adódik, hogy a rituálénak nagyon széles a spektruma. Többféle osztályozása, csoportosítása ismert. Vannak átmeneti rítusok, mint például a születés, a gyermekkori vagy éppen az ifjúkori beavatási rítusok, a diploma, a házasság-válás és a temetés. Ismertek ugyanakkor az intézményi, a hivatalba történő beiktatás rituáléi is, a felsőoktatásban például a rek-

torválasztás. Léteznek évszakokhoz kötött rituálék, mint a karácsony, a születésnap, az emléknapiak és a nemzeti ünnepek. De meg kell említenünk a hatékonyságnövelő vagy éppen a lázadást kifejező, valamint az interaktív rituálékat is. Egy másik felosztás szerint megkülönböztetünk ritualizálást, konvenciót, ceremóniát, liturgiát és ünnepet. Abban minden tudományos megközelítés megegyezik, hogy a rituálé az életünk része. Nélkülözhetetlen a vallásban, a politikában, a gazdaságban, a tudományos életben, de a családban éppúgy, mint az óvodában vagy az iskolában. Közösséget, szociális kapcsolatokat, közös vonásokat teremt, segít értelmezni és rendezni az emberi viszonyokat. Nem létezhet nélküle a közösség, hiszen az a rituális cselekedetekben, általa jön létre. Ezek a rituális cselekedetek alakítják ki és erősítik meg az identitást (Wulf 2007). A rituálék hozzásegítenek a különbségek és az alteritás feldolgozásához. Összekötik a történelmet, a jelent és a jövőt. Lehetővé teszik a folytonosságot, a változást.

3. A tér és az idő szerepe a rituálékban

A rituálék térhez és időhöz egyaránt kötöttek. *„A rituális terek különböznek a fizikai terektől. Egyfelől rituális bemutatókat és megjelenítéseket teremtenek, másfelől a rituálék a test mozgásai, szcenikus eszközök segítségével, szimbolikus és indexikált keretekben hoznak létre rituális tereket”* (Wulf 2007, 228). A mnemotechnikák legrégebbi és legeredetibb eszköze a térbeliesítés. Ezen alapszik az emlékezőképesség. A tér főszerepet játszik a kollektív és kulturális emlékezőtechnikák esetében is (Assmann 1992). A vallásos ember számára a tér nem homogén. Törések, szakadások is vannak benne, amelyek megkülönböztetik a tér többi részétől. A tér inhomogenitása tulajdonképpen őselmény, amit egyfajta „világalapítással” lehetne azonosítani. A szent térben található az a szilárd pont, az a középtengely, amelyből a jövőbeli tájékozódás kiindul. A rituálék segítségével jönnek létre ezek a szent terek, és *„ahol a szentség megnyilatkozik a térben, ott tárul fel a valóságos, ott jut létezéshez a világ. A szentség betörése nemcsak szilárd pontot vetít a profán tér formátlan meghatározhatatlanságába, nemcsak „középpontot” teremt a „káoszban”, hanem egyúttal áttöri a szinteket is, ezáltal kapcsolatot teremtve a kozmikus síkok (a föld és ég) között”* (Eliade 1987, 57).

A tér mellett a rituális cselekvések másik fontos feltétele az idő. A rituálék segítségével vezetjük be a gyermekeket a társadalom időrendjébe. A bölcsődés, de még az óvodás gyermekek sem ismerik az órát. Teljesen más időérzéssel rendelkeznek, mint a felnőttek. Az időt leginkább az események, a történések egymásutániságából érzékelik. Ezért van különösen fontos szerepe ebben az életkorban az előre jól megtervezett napirendnek. Már egy 1523-as zwickaui

iskolarendelet is azt hangsúlyozza, hogy a gondos nevelés legfőbb eszköze a tervszerűség és a rend. Az óra segítségével pontos időkeretek alakíthatók ki a gyermekek életében. Manapság a gyermekek egyre több időt töltenek különböző pedagógiai intézményekben, bölcsődében, óvodában, iskolában, délutánonként magántanodákban. Az ottlétük során maradéktalanul elsajátítják a kötött időkeretek használatát, az időbeli folyamatok szabályozásának, a határidők betartásának képességeit (Németh 2010). Mindezek kulturális tanulási folyamatok eredményeképpen alakulnak ki bennünk, melyekben fontos szerepet játszanak a rituálék. A rituálékkal szerkezetet adunk a napnak. Az idővel való rituális bánásmódban jön létre az idő kompetenciája mint szociális kompetencia. A társadalmakban a szociális együttélés valamennyi területét ez strukturálja (Wulf 2007).

A bölcsődés, de még az óvodás gyermek is az időt spirálszerű körforgásként éli meg. A folyton visszatérő, ciklikusan megjelenő elemek pedig biztonságot adnak számára. Az életükbe naponta beiktatott rituálék segítik őket az időben való tájékozódásban. A naponta ismétlődő tevékenységekkel részekre osztjuk a napot, így annak mindig van egy kezdő és egy lezáró aktausa is. A kezdő, így például a „*Morgenkreis*” rituáléja, az átmeneti, valamint a záró rituálék segítségével a kisgyermekek megtanulnak tájékozódni az időben. A rituálék összekötik a napi-rend egyes elemeit. Közösséget teremtenek, és erősítik a gyermekekben az összetartozás érzését.

4. „*Morgenkreis*”, a reggeli rituálé

Most vizsgáljuk meg, hogy a bevezetőmben felvetett „*Morgenkreis*” és egyéb bölcsődei és óvodai rituális cselekedetek milyen hatással vannak az abban résztvevőkre, hogyan segítik azok időben és térben való tájékozódását, közösségbe integrálódását. Kutatásom módszerül a résztvevő megfigyelést választottam, ugyanis ennek a rituálénak nem csupán irányítója, hanem aktív résztvevője is vagyok. E módszer alkalmas arra, hogy egyszerre kívül- és belülállást valósíthassak meg. A kör, így a közösség tagjaként belülről élem át a gyerekekkel és azok szüleivel az eseményeket, ugyanakkor kellő tapasztalatok birtokában képes vagyok a történéseket kívülről is szemlélni, továbbá külső megfigyelőként értelmezni is tudom azokat. A résztvevő megfigyelés egy olyan kvalitatív kutatási módszer tehát, amelyben a megfigyelést végző személy résztvevője is a megfigyelt csoportnak (Szabolcs 2001).

A „*Morgenkreis*”-nek, ennek a nagyon egyszerű, de mégis kiválóan alkalmazható, közösségkovácsoló reggeli rituálénak a létjogosultságát a bölcsődékben és az óvodákban ma még számos pedagógus megkérdőjelezi. Ők arra hivatkoznak ugyanis, hogy ez ma már idejétmúlt,

merev, konvencionális, éppen ezért nem lehet része a modern pedagógiának. Attól tartanak, hogy visszaszivárognak a nevelésbe azok a korábban kötelező elemek, amelyektől olyannyira meg akartunk szabadulni a kommunizmus hosszú évtizedei után. Bennem is még mélyen él a '80-as években óvodapedagógus-hallgatóként a Halleban töltött szemeszterem alatti óvodai élményem, amikor a gyerekeknek szigorú rendben, fegyelmezetten kellett kisszékeiken ülni az óvónőt hallgatniuk. De ma már szó sincs merevségről, az óvónőtől való féleleléről, kötelező jellegről. Sokkal inkább azt a célt szolgálja ez a rituálé, hogy erősítsük a gyermekekben az azonos közösséghez tartozás érzését. Biztonságot, nyugalmat adjunk számukra, közösen indítsuk el a napot énekekkel, verssel, beszélgetéssel. Már a csoport térben való elhelyezkedése is azt sugallja, hogy összetartozunk. Minden reggel egy kört alkotva ülünk a szőnyegen elhelyezett kispárnáinkon, köszöntjük egymást egy állandó üdvözlő dallal, és örülünk annak, hogy újra együtt lehetünk. *„A kör minden megjelenési formájában az idő totalitásának és az újradezésnek a szimbóluma. Mágikus összefoglalása, emblémája a ciklikus változásnak, az idő tér-szerűsítése által lehetővé teszi az idő feletti uralmat és a jövő előrejelzését”* (Tánczos 2007, 319).

A korai idegennyelv-fejlesztésben általam naponta alkalmazott módszer segítségével indulnak azok a foglalkozásaim is a délelőtti órákban, ahol a két-hároméves gyermekek a szüleikkel együtt vannak jelen. A *„Morgenkreis”*-ben való részvétel nem kötelező, ennek ellenére nagyon ritka, hogy valaki a körön kívülről figyeljen bennünket. Az anyukájuk ölében helyet foglaló gyermekeknek biztonságot jelent, hogy pontosan tudják, mi következik ezután. Az indító *„Begrüßungslied”* (üdvözlő dal) egy fontos részét képezi ennek a reggeli rituálénak. Ilyenkor sorra vesszük, kik vannak jelen, kik azok, akik hiányoznak, esetleg betegek, mindenkit név szerint köszöntünk dallal német nyelven. Fontos, hogy ez az üdvözlő dal mindig ugyanaz legyen, legalábbis hosszú ideig, hónapokig énekeljük naponta ugyanazt. Az ismétléssel egyrészt megteremtjük annak lehetőségét, hogy a gyermekek játszva megtanulják ezt a német dalt. Másrészt keretet adunk a foglalkozásainknak, amellet, hogy az ismerős elemek alkalmazásával biztonságot is nyújtunk a gyermekek számára. Az általam kiválasztott dal (*Hallo Kinder, hallo Kinder! Seid ihr da?*) a kicsik köszöntésén kívül arra is kiválóan alkalmas, hogy megtanítsunk nekik számos cselekvést kifejező igét is. Így aztán viszonylag rövid idő alatt megértik és használni is tudják az olyan kifejezéseket, mint *klatschen, winken, essen, trinken, schlafen* (tapsolni, integetni, enni, inni, aludni). Előkerülnek kisebb hangszerek is, amelyek együttes megszólaltatása az örömszerzés újabb lehetőségét biztosítja. Együtt énekelünk, együtt tapsolunk, a dalban szereplő, előbb említett kifejezéseket közösen imitálva, mindent együtt csinálunk. Ez az a pont, ahol leginkább kifejezésre jut az egy közösséghez tartozás

érzése. Néha még magam is csodálkozom, hogy mennyire számon tartják egymást, mennyire tudnak örülni egymásnak, és milyen csalódottak tudnak lenni, ha a kis barátjuk nincs ott a foglalkozáson. Természetesen mindez igaz a szülőkre is, hiszen itt nemcsak gyermekközösségek alakulnak, hanem a felnőttek között is barátságok szövődnek. Itt hadd jegyezzem meg, hogy a kisgyermekes anyukák jelentős része azért is jár ilyen csoportos foglalkozásokra, mert magányosnak érzi magát, társaságra vágyik. Az üdvözlés után a „*Morgenkreis*” aznapi témájának felvezetése következik. Témául szolgálhatnak teljesen hétköznapi dolgok is, mint például az időjárás vagy a gyermekbetegségek, az állatok és a játékszerek. Ha odakint zuhog az eső, hibának gondolnám kihagyni ezt az aznapi beszélgetéseinkből. Így történt ez a minap is, amikor szinte kínálta magát, hogy az időjárás kapcsán beépítsem az esőt mint témát a foglalkozásomba. Számtalan mondóka és ének került elő (*Regen, Regen, tropf, tropf, tropf, fall auf meinen Kopf, Kopf, Kopf...*). A korai idegennyelv-fejlesztés leghatásosabb eszközei ezek. Ilyenkor segítségemre van egy báb is, amely ugyancsak a kisgyermekkorai nyelvtanulás játékos jellegét hivatott megteremteni. A rituálé részét képezi az is, ahogy ez a bábfigura minden egyes „*Morgenkreis*” alkalmával egy bőröndből előkerül. Forgatókönyvszerűen követik egymást a történések. Az aznapi téma, jelen esetben az eső megtárgyalása után, hirtelen eszembe jut (sokszor a gyerekeknek előbb, mint nekem), hogy valaki még hiányzik a körből, valaki még nem érkezett meg. Közös indulunk a megkeresésére, de az anyukák segítségével a kört végig megtartva, azon belül haladunk. Közben számtalan kifejezést tanulnak meg németül a gyerekek. Végül felfedezzük a bőröndöt, amelyben még alszik a mi bábfiguránk. Az ő felébresztése is a mi közös feladatunk, amit természetesen egy német gyermekdallal oldunk meg. Anyukák elbeszéléseiből tudom, hogy vannak gyerekek, akik otthon, teljesen visszaadva a „*Morgenkreis*” során átélt rituálé egyes elemeit, az egész történetet újra és újra eljátsszák. Kirakják a szobájukban a párnákat kört alakítva, azokra ráültetik a plüssállataikat vagy a babáikat, és indul a reggeli köszöntés, mindez természetesen németül, ki nem hagyva egyetlen szokásos mondókát vagy dalt sem. Nemrégiben az internetre is felkerült az egyik tanítványom otthoni „*Morgenkreis*” játéka, ami visszaigazolása a korai idegennyelv-fejlesztésbe vetett hittemnek. Néhány kisgyermek képes néhány hónap után a teljes rituálé tökéletes visszaadására német nyelven, de a viszonylag átlagos képességekkel rendelkezők is biztonságosan eligazodnak a történések egymásutánosságában. Osztrák óvodákban láttam, hogy milyen jól tudják alkalmazni ezt a rituálét az anyanyelvi szókincs bővítésére is a pedagógusok. Úgy alakítják a beszélgetést, hogy minden résztvevő szóhoz juthasson, lehetőséget kapjon a témával kapcsolatos gondolatai közlésére. Sok helyen a szülőket is bevonják a témák kiválasztásába, a tervezésbe és az előkészítésbe. A szakmai körökben leginkább beszélgető-kör néven ismert rituálé

házunkban ugyanakkor többnyire csak az ún. alternatív óvodákban (Waldorf, Montessori, Freinet-pedagógiát képviselők) figyelhető meg. Az óvodák többségében ma még nem ismerik ezt a fajta napindító tevékenységet, a foglalkozásokat legtöbbször szabad játék előzi meg, amikor a gyermekek bármivel játszhatnak, nincs semmiféle irányított cselekvés. Sokszor volt hiányérzetem korábban a gyermekek reggeli fogadásával kapcsolatban. Hiányoztak azok a rituális elemek, amelyek megkönnyítik az apróságoknak a biztonságot jelentő otthon elhagyása utáni megérkezést az óvodába, illetve a bölcsődébe. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a tényt sem, hogy ma egy felpörgetett, rohanó világban élünk. A kisgyerekes családok többségének napjai idegesen, kapkodva, nagyon stresszesen indulnak. Ezt kell nekünk, kisgyermekkel foglalkozó pedagógusoknak egy meghitt, befogadó, szerető, fogadóléggel ellensúlyoznunk. Mint ahogy a bevezető gondolataimban is írtam, fontos, hogy azt érezzék mindannyian, hogy egy kis időre lenyugszik a világ, megérkeztek egy olyan helyre, ahol otthon érezhetik magukat. Belépnek egy olyan körbe, ahol olyanok ülnek, akikkel egy közösséget alkotnak.

5. Összegzés

Német nyelvet oktató pedagógusként naponta élvezem ennek a reggeli rituálénak a nevelésre és oktatásra gyakorolt áldásos hatását. Különös jelentőséggel bír ennek alkalmazása a kisgyermek közösségi léthez szoktatásában, de nagymértékben hozzájárul a tanulási folyamat eredményességéhez is. Nagyon jól lekövethetők mindezek az „Eltern-Kind” csoportjaimban a két-két és fél éves gyermekek körében. Ezeken a félórás foglalkozásokon kizárólag németül szólok a hozzám járó gyermekekhez és szüleikhez, akiknek az idegen nyelvbe bevezetése mellett az új környezettől és az új emberektől való félelmeik megszüntetésében is a segítségükre kell lennem. Ebben nélkülözhetetlen szerephez jutnak az előre jól megtervezett, naponta visszatérő állandó rituális elemek.

Miközben a rítusokon alapuló nevelés egyre nagyobb teret hódít, addig naponta tapasztalhatók az ezzel ellentétes törekvések, amelyek folyton-folyvást a szabadságra hivatkoznak, valójában destruktív tevékenységet folytatnak. Nem szabad ezt figyelmen kívül hagyni, hiszen ez káoszhoz, a közösségek felbomlásához vezet. Konrad Lorenz *A civilizáció nyolc halálos bűne* című művében az egyik legnagyobb bűnnek a hagyományok elpusztítását nevezte (Lorenz, 2001). Allport amerikai tudós pedig nem véletlenül írta, hogy elvész minden olyan nép, amelyiket megfosztanak a hagyományaitól (Andorka, 2006).

BIBLIOGRÁFIA

- Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Kiadó, 2006. 785 p.
- Assmann, J. (1999): A kulturális emlékezet : írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 1999. 313 p.
- Donald, M. (2001): Az emberi gondolkodás eredete. Budapest: Osiris Kiadó, 2001. 354 p.
- Eliade, M. (1987): A szent és a profán. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1987
- Gnettner, Ingrid (2011): Das Morgenkreis-Spielbuch- Die schönsten Ideen für Krippe, Kita und Eltern-Kind-Gruppen. München: Don Bosco, 2011. 96 p.
- Grün, Anselm (2008): Ünnepek és szokások, amelyek megszépítik életünket. Budapest: Jel Kiadó, 2008. 225 p.
- Lorenz, K. (2001): A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. Budapest: Cartaphilus, 2001. 133 p.
- Németh András (2010): Emberi idővilágok – Pedagógiai megközelítések. Budapest: Gondolat Kiadó, 2010. 168 p.
- Tánczos Vilmos (2007): Szimbolikus formák a folklórban. Budapest: Kairosz Kiadó, 2007. 440 p.
- Szabolcs Éva (2001): Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 2001. 103 p.
- Wulf, Christoph (2007): Az antropológia rövid összefoglalása. Budapest: Enciklopédia Kiadó, 2007. 323 p.

Internetes hivatkozások:

- Diekhof Mariele: Fastination Morgenkreis – Kindergartenpädagogik –Online –Handbuch [2014.01.15.] < URL: <http://www.kindergartenpaedagogik.de/-/1058.html>
- Kleemiß Hannelore: Ritmus, állandóság és a rituálék jelentősége a gyermekek első három életévében pedagógiai szemszögből. [2014.01.15.] < URL: http://www.kitafachtexte.de/fileadmin/website/FT_kleemissII_rhythmus_2011.pdf

PÁSZTOR, ENIKŐ

THE STRENGTHENING OF THE RULE OF RITUALS NOWADYAS – „MORGENKREIS”, THE MORNING
RITUAL IN KINDERGARTENS AND DAY NURSERIES

Again the world of science focuses on rituals too late. Enormous chaos can be experienced in the world and breaking up families and other communities are just a few of the many phenomenons that have resulted the rediscovery of the importance of rituals. Rituals are part of our lives. They are essential in the field of religion, politics, economy, scientific life and in the family just as in the kindergarten and school. They create communities, social relations and common characteristics; help us to understand and to organize human relations. Rituals have a highly important role in bringing children. The positive effects of the rituals that have been experienced in kindergartens or in day nurseries are no longer open to debate. With the help of opening „Morgenkreis” and closing rituals children will be able to orientate in time while the feeling of relatedness will strengthen in their minds.

